

Mag een cliënt keuzes maken die indruisen tegen zijn of haar eigenbelang? Met een praktijkvoorbeeld van Lou Jagt

Liesbeth Simpelaar
6 november 2018

Stel, je cliënt neemt een beslissing die in jouw ogen schadelijk is voor hem/haar zelf. Probeer je het besluit te beïnvloeden, ja of nee?

Je hebt bijvoorbeeld een cliënt die obesitas heeft en alle hulp weigert om slechte eetgewoontes te veranderen. Of een cliënt die telkens teruggaat naar haar mishandelende partner. Of een cliënt die in armoede leeft en een lening wil afsluiten om een dure auto te kopen. Of een gehandicapte cliënt die een opleiding wil volgen maar daarin volgens de medische diagnose niet zal slagen.

Wat weegt voor jou zwaarder, de keuzevrijheid of het eigenbelang van de cliënt? Je kunt iemand natuurlijk niet dwingen. Maar houd je je meer op de vlakte en laat je de cliënt in zijn/haar beslissing, of ga je praten als brugman en wellicht een beetje sturen? Waar leg je het accent?

Vanuit de literatuur zijn er allerlei argumenten aangedragen voor beide handelwijzen. Ik zet ze hier even op een rijtje.

Handelwijze 1. De cliënt brengt alleen schade toe aan zichzelf, dus je moet diens keuzevrijheid respecteren. Want:

- Als iets eigen keus is, zijn tegenslagen makkelijker te verdragen (1)
- Zelfbeschikking houdt het recht in om te falen. Al zijn doelen en keuzes van cliënten onrealistisch, sociaal werkers mogen niet ontmoedigen maar moeten faciliteren. Alleen door eigen ervaring kan een mens zijn/haar capaciteiten testen, leren van fouten en verantwoordelijkheidsgevoel opbouwen. Sociaal werkers zijn vaak te risicomijdend, ze leggen de nadruk op afwegen van voor- en nadelen, dat kan ook een te eng conservatisme inhouden. Het leven is niet perfect, mensen zijn niet perfect, hulpverlening houdt in dat je mensen daarmee leert leven. (2)
- Het is de plicht van sociaal werkers om cliënten en hun beslissingen te respecteren; het belangrijkste is het in stand houden van de vertrouwensrelatie. (3)
- Wie ben ik als sociaal werker om te denken dat ik een juistere beslissing neem dan de cliënt zelf? Als iemand geestelijk in staat is besluiten te nemen, is zelfbeschikking een democratisch recht. Je moet het recht op zelfbeschikking zo breed mogelijk laten functioneren. (4)
- Als een cliënt alleen zichzelf in de vingers snijdt, moet je diens keuzevrijheid respecteren. In de beroepscode (2016, p. 9) staat: ‘De maatschappelijk werker erkent de eigen verantwoordelijkheid en keuzevrijheid van handelen van de cliënt, binnen de grenzen die door de wetgever zijn gesteld. De maatschappelijk werker let erop dat de cliënt de consequenties van zijn keuzen overziet en daarmee niet de keuzevrijheid en het welzijn *van anderen* belemmert.’
- Maatschappelijk werkers mogen hun eigen doelstellingen niet opleggen, ze eerbiedigen het recht van cliënten hun eigen besluiten te nemen en zelf hun plannen te maken. Anders beschouw je, net als in de oude filantropie, de ontvanger van hulp als je mindere. (5)

Handelwijze 2. De cliënt brengt alleen schade toe aan zichzelf, maar het is jouw verantwoordelijkheid om de gevolgen van de keuze goed te bespreken; eventueel te sturen, eventueel zelfs als voorwaarde voor hulp te stellen dat die gevolgen worden besproken. Want:

- Het is te kort door de bocht om te zeggen dat sociaal werkers mensen helpen te doen wat ze willen. Sociaal werkers hoeven niet mee te gaan met elke gril, elke tijdelijke gemoedstoestand. Ze moeten zorgen dat cliënten hun besluiten weloverwogen nemen. (6)

- Sociaal werkers moeten cliënten respecteren als persoon. Dat houdt ook in dat sociaal werkers de verplichtingen erkennen die die persoon heeft ten aanzien van anderen *en ten aanzien van zichzelf*. Vaak is het de sociaal werker die deze verplichtingen aan de orde moet stellen. Dat vindt plaats in het proces van besluiten nemen, dat onderdeel is van het social casework. (7)
- Zelfbeschikking is een relatief, geen absoluut principe: ‘If the client is endangering others *or himself*, it must be superseded by another, namely, the worker ’s responsibility to prevent suffering.’ (8)
- De sociaal werker moet zorgen dat de tijd genomen wordt om de beslissing te bespreken en op zoek gaan naar onderliggende wensen en conflicterende gevoelens. Wat mensen willen is niet eenduidig, er zitten verschillende kanten aan en het verschilt in de tijd. (9)
- Sociaal werkers beïnvloeden cliënten al met versterkende, instemmende, afkeurende en negerende reacties. Ze gebruiken altijd al hun autoriteit, ook als ze non-directief denken te zijn. (10)
- Soms is niet te verwachten dat een cliënt leert van zijn/haar fouten en op de lange termijn in staat zal zijn zelf beslissingen te nemen. (11)

Vraag aan jou:

Kun je een praktijkvoorbeeld geven, waarin de cliënt iets wilde wat volgens jou indruiste tegen diens eigenbelang? Hoe heb je gehandeld en waarom? Hoe pakte dat uit?

Bronnen

1. Perlman, Helen, ‘Self-Determination: Reality of Illusion’? In: McDermott, F.E., *Self-Determination in Social Work*, Routledge & Kegan Paul, London and Boston, 1975, p. 69. Marie Kamphuis Archief, inventarisnummer 1.7
2. Soyer, David, ‘The Right to Fail’. In: McDermott, F.E., *Self-Determination in Social Work*, p. 53-64
3. McDermott, F.E., *Self-Determination in Social Work*, p. 9 (Visie vanuit een deontologische ethiek)
4. Kamphuis, Marie, *Wat is social casework?* Samsom, Alphen aan de Rijn,, 1977, 11de druk, p. 73,74. Marie Kamphuis Archief, inventarisnummer 1.1.1
5. Hamilton, Gordon, *Theorie en praktijk van het social casework*, Ploegsma Amsterdam. 1951, p. 14-17
6. Timms, Noell, *Social Casework*, Routledge and Kegan Paul, New York, 1966, p. 61

7. Timms, Noell, *Social Casework*, p. 62
8. Whittington, Colin, 'Self-Determination re-examined'. In: McDermott, F.E., *Self-Determination in Social Work*, p. 82 (Whittington citeert hier Florence Hollis)
9. Bernstein, Saul, 'Self-determination: King or Citizen in the Realm of Values?' In: McDermott, F.E., *Self-Determination in Social Work*, p. 34,35
10. Whittington, Colin, 'Self-Determination re-examined'. In: McDermott, F.E., *Self-Determination in Social Work*, p. 89 (Whittington beschrijft hier een onderzoek)
11. McDermott, F.E., *Self-Determination in Social Work*, p 9

Foto: Liesbeth Simpelaar

Een keuze voor isolement

Praktijkvoorbeeld bij thema 2: Mag een cliënt keuzes maken die indruisen tegen het eigenbelang?

20 November 2018

Door Lou Jagt

Ik neem een casus die ik gebruikt heb in mijn boek *Onvrijwillige Hulpverlening* en zal daarbij beschrijven wat ik als sociaal werker zou doen.

In *De Stem* van 12 november 1998 werd onder de titel *Zwijgzaam stel uit Geldrop* een artikel gepubliceerd over een zonderlinge broer en zus die al

jarenlang op dezelfde plek wonen, aanvankelijk in een woonboerderij, daarna in een schuur, vervolgens in een kippenhok en sinds kort in een provisorisch bouwsel tussen het onkruid. Er is geen toilet en geen aansluiting op gas, licht en water. Het tweetal wisselt al jaren geen woord meer met de buitenwacht, officiële stukken blijven onbeantwoord. Twee broers zijn aangesteld als bewindvoerder en voor de rest kan er niets gedaan worden. "Het is hun vrije keus om zo te leven," aldus de burgemeester.

Het gaat in deze zaken vrijwel altijd om een afweging tussen het zelfbeschikkingsrecht en het recht op een menswaardig bestaan. Het maakt hierbij een groot verschil door wiens bril naar de woon- en leefomstandigheden wordt gekeken en vanuit welke visie een afweging wordt gemaakt. De krantenkop *Niet betuttelen, niet laten verzuipen* (NRC 15 okt.1998) verwoordt in kort bestek het dilemma. Of wel of niet tot ingrijpen besloten wordt: altijd dienen hulpverleners van hun besluit verantwoording af te leggen. (1)

Wat zou ik als sociaal werker in deze situatie doen? Mijns inziens is de methode Taakgerichte Hulpverlening bij uitstek geschikt om de verstrengeling die vaak bestaat tussen gedrag dat anderen schaadt en gedrag dat het eigenbelang schaadt, te ontwarren en bespreekbaar te maken.

In deze situatie is er geen sprake van overlast voor de naaste omgeving. Een gevaarlijke staat van zelfverwaarlozing is mogelijk aanwezig maar dat zal door de zus en broer in Geldrop vooralsnog ontkend worden. Deze mensen dan maar gewoon laten verzuipen? Dat lijkt mij voor een sociaal werker geen verantwoorde keus.

Mijn keus zou zijn: de vinger aan de pols houden, deze mensen bijvoorbeeld eenmaal per maand bezoeken, samen met een verpleegkundige en daarvan een beknopt verslag maken. Het zal een hele klus zijn een ingang te vinden bij deze mensen. Uitvinden wat in hun leefsituatie hen kan aanspreken is een mogelijkheid. Iets meebrengen op het gebied van eten en drinken, een klusje verzorgen in de chaos, etc. Iets kleins, en dat herhalen. Mogelijk creëer je daarmee een basale verstandhouding die kansen biedt voor een verdergaande hulpverlening indien dat nodig lijkt.

Bron: (1) Jagt, Lou (2010), *Onvrijwillige Hulpverlening*, uitg. Bohn Stafleu van Loghum, p 61

Foto: Liesbeth Simpelaar